

Nr 24

Civilutskottets betänkande i anledning av motioner angående den fysiska riksplaneringen m. m.**Motionerna**

Utskottet har behandlat motionerna 1971:

225 av herr Bohman m. fl. (m) vari med hänvisning till motiveringen i motionen 1971:211 hemställs att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att arbetet med den fysiska riksplaneringen påskyndas och redovisas inför riksdagen,

450 av herr Ahlmark (fp) vari hemställs att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t uppmanar regeringen

1. att i arbetet på förslag till fysisk riksplan för Västkusten också låta utarbета alternativ, där området vid Brofjorden hålls fritt från super-tankers och oljeindustri;

2. att inga bindande beslut fattas om lokalisering av miljöfarlig industri till området kring Strömstad innan riksdagen tagit ställning till de centrala principerna för Västkustens framtid,

1156 av herr Hedlund m. fl. (c) vari hemställs att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsamt tillsättande av en kommitté med representanter för de politiska partierna samt för kommun- och landstingsförbunden med uppdrag att medverka vid den fortsatta beredningen av frågan om den fysiska riksplaneringens utformning.

Tidigare beslut m. m.

År 1965 tillkallade dåvarande kommunikationsministern en särskild expert för att inom departementet medverka i ett utvecklingsarbete på den fysiska planeringens område. I ett interpellationssvar i första kammaren vid 1966 års vårriksdag meddelade dåvarande kommunikationsministern att, enligt regeringens uppfattning, en översiktlig fysisk riksplanering var angelägen och borde komma till stånd. Övervägandena inriktades på metoder för en planering av markanvändningen och de administrativa formerna för arbetets bedrivande. Arbetet har sedermera överflyttats till civildepartementet.

Vidare tillkallades i oktober 1969 en rådgivande expertgrupp för att i den omfattning departementschefen bestämde biträda vid den pågående utrednings- och försöksverksamheten beträffande fysisk riksplanering.

Under sommaren 1969 publicerades vissa förarbeten för en riksomfattande översiktlig fysisk planering. Arbetet hade karaktären av metodstudier och avsåg företrädesvis vissa sektoriella anspråk på mark och vatten.

I allmänna beredningsutskottets utlåtande 1970:67 behandlades bl. a. motioner i vilka hemställdes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t

måtte anhålla om att en parlamentariskt sammansatt kommitté tillsattes för att följa upp arbetet med den fysiska riksplaneringen samt att planen förelades riksdagen för godkännande. I utlåtandet anfördes att resultatet av planarbetet kommer att redovisas under år 1971 och att det därför inte vore lämpligt att tillsätta den i motionerna föreslagna parlamentariskt sammansatta kommittén. Vidare hänvisades till ett av civilministern den 6 november 1970 lämnat interpellationssvar i andra kammaren, i vilket bl. a. anfördes att regeringen hade för avsikt att anmäla frågan om fysisk riksplanering för riksdagen när arbetet med planen avslutats i civildepartementet. De av utskottet avstyrkta motionerna avlogs av riksdagen.

I årets statsverksproposition (prop. 1971:1 bil. 14 s. 3) anfördes att förarbetena för en fysisk riksplanering fortsätter med sikte på att en skiss till fysisk riksplan skall föreläggas under innevarande år. Under år 1970 koncentrerades arbetet främst på fördjupade inventeringar av anspråk respektive tillgångar på mark och andra naturresurser. Material från inventeringarna publiceras successivt.

I civilutskottets betänkande 1971:17 behandlades en motion varrykades att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa att Kungl. Maj:t under år 1971 förelade riksdagen förslag om på vilket sätt riksdagen skulle besluta om de centrala frågorna i samband med den s. k. fysiska riksplaneringen. I betänkandet hänvisades till ett av civilministern lämnat interpellationssvar i andra kammaren den 14 december 1970 angående riksplaneringens fullföljande. I svaret anfördes bl. a. att de förslag som riksplaneförberedelserna mynnar ut i kommer att bli föremål för en omfattande remissbehandling efter vilken Kungl. Maj:t kommer att tillkännage sin uppfattning om bl. a. innehållet i en fysisk riksplanering och de former i vilka en fortlöpande sådan planering bör försiggå. Med hänsyn till pågående arbeten avstyrkte utskottet motionsyrkandet. Riksdagen avtog motionsyrkandet.

Inrikesministern har i årets statsverksproposition (prop. 1971:1 bil. 13 s. 6) uttalat bl. a. att avsikten är att utforma ett regionalt handlingsprogram för hela landet som skall föreläggas riksdagen under år 1972. Samtidigt med detta program kommer, enligt vad utskottet erfarit, övervägandena inom ramen för förarbetena till den fysiska riksplaneringen att presenteras för riksdagen.

Den 30 oktober 1970 uppdrog civildepartementet åt planverket att medverka i förarbetena för fysisk riksplanering. Riktlinjerna för arbetet gavs i en inom departementet upprättad promemoria i vilken bl. a. anfördes:

Den regionala planstudien bör belysa samspelet mellan mål och medel. Den bör också behandla rollfördelningen mellan statliga myndigheter (länsorgan) och kommunala organ för översiktlig fysisk planering. En utgångspunkt bör därvid vara att den framtida fysiska riksplaneringen bör ske i ett effektivt växelspel mellan central, regional och lokal nivå. Den regionala studien bör belysa vilka planeringsmoment som bör behandlas över den primärkommunala nivån och vilken lokal information som via

den regionala planeringen bör förmedlas till den centrala nivån. På motsvarande sätt bör beläggas vilka planeringsmoment som bör behandlas på lokal nivå och vilken central information som bör förmedlas till den lokala nivån via den regionala planen. Mot denna bakgrund bör prövas alternativa planeringsmetoder med utgångspunkt i olika ambitionsgrader och med tyngdpunkten lagd på skilda planeringsmål. Studien bör utmynna i en skissering av alternativa lösningar på de konkreta planproblem inom regionen som bör beaktas i en regional fysisk planstudie vilken i sin tur utgör en del av en fysisk riksplanering. Omfattningen av studierna får bli beroende av tillgängliga arbetsresurser.

Resultatet av planverkets arbete redovisades i arbetshandlingen Fysisk riksplanering på Västkusten. Därin visas genom räkneexempel var det ur fysisk synpunkt kan vara möjligt att lägga olika slag av tung industri. Vidare behandlas bl. a. hur många lägen vid kusten som teoretiskt skulle behöva öppnas för att tillgodose maximal efterfrågan från den tunga immissionsskapande industrin. Ett slutligt ställningstagande torde senare komma att redovisas.

Den 27 november 1970 fastställde Kungl. Maj:t stadsplan för industriområde vid Brofjorden, Lysekils stad.

Skandinaviska Raffinaderi AB, Scanraff, ansökte den 19 januari 1971 hos koncessionsnämnden för miljöskydd om tillstånd enligt miljöskyddslagen till verksamheten vid ett planerat oljeraffinaderi vid Brofjorden i Lyse, Lysekils kommun. Den 3 augusti 1971 beslöt koncessionsnämnden att underställa Kungl. Maj:t tillståndsfrågan, eftersom frågan enligt nämnden är sådan att ärendet kräver en avvägning mellan väsentliga samhällsintressen. Som motivering för sin bedömning anförde nämnden bl. a.:

Den befarade olägenheten av svaveldioxidemissionen från det för bl. a. Scanraffs anläggning planerade nya industriområdet innebär — såsom förut nämnts — att betydande förlust från naturvårdssynpunkt uppkommer. På grund härav föreligger enligt 6 § andra stycket första punkten miljöskyddslagen hinder för koncessionsnämnden att bifalla Scanraffs ansökan. Tillkomsten av det nya industriområdet, med de verksamheter som kan väntas komma att tillföras detta, är emellertid av synnerlig betydelse för näringslivet och för orten. Situationen är alltså sådan att avgörandet av ärendet kräver en avvägning mellan väsentliga samhällsintressen. Enligt sista punkten nyssnämnda lagrum ankommer prövningen i fall av detta slag på Kungl. Maj:t. Det åligger följaktligen koncessionsnämnden att enligt 16 § samma lag med eget yttrande underställa tillståndsfrågan Kungl. Maj:ts avgörande.

Den 24 september 1971 gav Kungl. Maj:t Scanraff tillstånd enligt miljöskyddslagen att uppföra ett oljeraffinaderi vid Brofjorden under förutsättning att långtgående miljöförhållanden tillgodoses. Dessförinnan hade Västerbygdens vattendomstol den 13 juli 1971 givit företaget tillstånd att under vissa villkor bl. a. utsläppa avloppsvatten i Brofjorden samt att för oljeraffinaderiet utföra vissa hamnanläggningar. I avloppsvattenfrågan har domen vunnit laga kraft medan den i hamnfrågan överklagats i vattenöverdomstolen, som ännu inte meddelat dom.

AB Skandinaviska Elverk ansökte den 6 maj 1971 hos koncessions-

nämnden för miljöskydd om tillstånd att driva ett oljeeldat värmekraftverk vid Hogdal i Strömstads kommun. För att belysa vissa problem i sammanhanget kommer Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut att undersöka vissa aspekter – främst av meteorologiskt slag – på frågan. Den 16 juni 1971 avgav statens planverk yttrande i ärendet till koncessionsnämnden. Verket föreslog att koncession till anläggningen ej skulle ges innan bl. a. riksplanematerialet publicerats och att man härigenom kunde få bättre underlag för en bedömning.

Den 29 mars 1968 tillkallades sakkunniga för översyn av byggnadslagstiftningen. I de delar direktiven berör fysisk riksplanering anförde föredragande departementschefen:

Arbete på att närmare utforma metoder för en översiktlig fysisk riksplanering pågår inom kommunikationsdepartementet. Behovet av en sådan riksplanering måste anses uppenbart och jag vill i detta sammanhang hänvisa till uttalanden av min företrädare i prop. 1967:61 s. 29 f. Det grundläggande arbetet inom departementet är ännu inte slutfört. Utredningen bör vid sitt arbete utgå från att en riksplan, som anger markanvändningen i stora drag, kommer att finnas. Man kan vidare utgå från att denna plan kommer att ha ett mycket långsiktigt perspektiv men att arbetet med den kommer att drivas kontinuerligt och att revidering av planen i samlad form kommer att ske med jämna intervaller. Vidare torde riksplanen komma att bli olika detaljerad för olika delar av landet. Några detaljerade rättsverkningar synes inte behöva knytas till riksplanen.

Utskottet

Förslaget i motionen 1971:225 att riksdagen skulle begära att *arbetet med den fysiska riksplaneringen påskyndas*, m. m., förs fram i samband med förslag om miljövårdens organisation, vilka kommer att behandlas av jordbruksutskottet.

En skiss till fysisk riksplan kommer att föreligga under innevarande år. Enligt vad chefen för civildepartementet anförd skall de förslag som riksplaneförberedelserna mynnar ut i bli föremål för en omfattande remissbehandling, efter vilken Kungl. Maj:t kommer att tillkännage sin uppfattning. Övervägandena inom ramen för den fysiska riksplaneringen kommer – enligt vad utskottet erfarit – att presenteras för riksdagen hösten 1972, samtidigt med förslag från inrikesdepartementet angående ett regionalt handlingsprogram för hela landet.

Med hänsyn till det anförda torde motionärernas syfte få anses tillgodosett utan någon riksdagens åtgärd.

Förslaget att en *parlamentarisk kommitté* med representanter även för kommun- och landstingsförbunden skulle medverka i den fortsatta beredningen av riksplanefrågorna tar närmast sikte på det nu pågående arbetet, som väntas redovisas i en departementspromemoria eller på liknande sätt under innevarande år.

Förberedelsearbetet för ett första förslagskomplex är sålunda inom kort slutfört och remissbehandling av dessa förslag skall äga rum. Under remisstiden finns tillfälle att även från de politiska partiernas sida i skilda

former föra fram sina synpunkter och förslag i ämnet. 1972 års höstriksdag har därefter att ta ställning till de förslag som Kungl. Maj:t då lägger fram.

Bortsett från de farhågor som förslaget kan ge upphov till i fråga om låsning av en kommande debatt skulle enligt utskottets mening en föreslagen kommitté nu inte tjäna avsett syfte. Frågan om inriktningen och den fortsatta handläggningen av riksplanefrågorna kan – med även remissmaterialet som bakgrund – allsidigt och även i fråga om fortsatt handläggning behandlas av 1972 års riksdag. Motionen avstyrks därför.

Sedan i motionen 1971:450 förts fram förslag att riksdagen påkallar en *alternativ västkustplanering* där området kring Brofjorden inte används för oljeindustri har tillstånd enligt vattenlagen respektive miljöskyddslagen lämnats för verksamhet vid ett oljeraffinaderi i området. Tidigare hade stadsplan för området fastställts. Hamnfrågan prövas i vattenöverdomstolen. Anläggningsarbetena har påbörjats.

Utskottet avstyrker motionsyrkandet.

I den nämnda motionen 1971:450 har vidare förordats att inga bindande beslut fattas om lokalisering av miljöfarlig industri till *området kring Strömstad* innan riksdagen tagit ställning till de centrala principerna för Västkustens framtid.

Enligt vad utskottet inhämtat från civildepartementet kommer frågan om eventuell lokalisering av miljöpåverkande industri i Strömstadsregionen – om denna fråga kommer under regeringens prövning – inte att avgöras förrän resultatet av pågående arbete med den fysiska riksplaneringen redovisats och prövats av statsmakterna. Motionärens intresse i denna del är således tillgodosett.

Utskottet hemställer

1. beträffande åtgärder för att påskynda och redovisa arbetet med den fysiska riksplaneringen att riksdagen avslår motionen 1971:225,
2. beträffande en kommitté för att medverka vid den fortsatta beredningen av den fysiska riksplaneringens utformning att riksdagen avslår motionen 1971:1156,
3. beträffande alternativ för Brofjordenområdet att riksdagen avslår motionen 1971:450 såvitt nu är i fråga,
4. beträffande lokalisering till området kring Strömstad att riksdagen avslår motionen 1971:450 såvitt nu är i fråga.

Stockholm den 26 oktober 1971

På civilutskottets vägnar

ERIK GREBÄCK

Närvarande: se under utskottets betänkande nr 22.

Särskilt yttrande

1. av herrar Tobé och Ångström (båda fp) som anför:

Med anledning av motionen nr 1971:450 har utskottet i betänkandet avstyrkt de framställda yrkandena med ett passivt konstaterande att Brofjorden-ärendet redan är behandlat enligt vattenlagen, miljöskyddslagen och byggnadslagen samt att civildepartementet uttalat att någon miljöpåverkande industrilokalisering i Strömstadsregionen inte kommer att äga rum förrän pågående arbete med riksplanering redovisats och prövats av statsmakterna.

Enligt vår mening borde utskottet i detta sammanhang som sin mening ha uttalat att den handläggningsordning som tillämpades i Brofjorden-ärendet inte är tillfredsställande. Den lokalisering av miljöfarlig industri som kan behöva göras till våra kuster bör inte få äga rum utan att en riksomfattande översikt redovisats av konsekvenserna för framtida behov av utrymme för tätbebyggelse, fritidsverksamhet, naturvård eller förorenande industri.

2. av herr Engström (vpk) som anför:

Arbetet med förslag till fysisk riksplan har liksom annan planering haft karaktären av anpassning till storföretagens krav och önskemål. Innan riksdagen fått ta ställning till planeringsprinciperna har regeringen och andra myndigheter gett tillstånd till uppförande av miljöförstörande industrier främst på Västkusten där fyra industricentra baserade på sådana industrier grundlagts.

Det angivna syftet att trygga sysselsättningen där måste avvisas som falskt. Sysselsättningen hade kunnat säkras genom val av andra industri- och sysselsättningstillfällen i berörda områden om statsmakterna velat ingripa i storföretagens fria val av etableringsregion. Den fysiska riksplaneringen och särskilt planeringen på Västkusten utgår från felaktiga premisser och från antagandet att befintlig produktions- och transportteknik liksom hittills använd reningsteknik också skall gälla i framtiden. Om riksplaneringarnas antaganden skulle vara riktiga skulle länder utan stora kustområden över huvud taget inte kunna bygga raffinaderier, petrokemiska industrier, stålverk, kärnkraftverk o. d. T. o. m. inom de ramar som den kapitalistiska produktionsordningen anvisar finns möjligheter till andra lokaliseringar och annan markanvändning än den riksplanerarna arbetat med.

Debatten har hittills koncentrerats huvudsakligen till de miljömässiga konsekvenserna av en ohämmad kustlokalisering av industrier och andra anläggningar främst till Västkusten. Det regionala mönster som framträder allt klarare är att Västkusten utvecklas till ett svenskt Ruhrområde, medan andra stora landsdelar avfolkas allt mer. De följdlokaliseringar som blir resultatet av denna regionpolitik har ägnats obetydlig uppmärksamhet. En fortsatt lokalisering och utbyggnad av t. ex. oljeraffinaderier och petrokemisk industri på Västkusten leder till betydande följdlokaliseringar av bl. a. järnbruksindustrier vilket hotar järnbruskedjan i mellersta Sverige och flyttar avfolkningsgränsen ändå längre

söderut.

En ny region- och miljöpolitik måste grundas på andra huvudmålsättningar än dem som väglett den hittillsvarande anpassningsplaneringen till storföretagens krav och önskemål. Huvudinriktningen har angetts i mitt särskilda yttrande till civilutskottets betänkande 1971:22 och i vänsterpartiet kommunisternas riktlinjer för regionpolitiken.